

งานพระราชทานเพลิงศพ

เรืออากาศตรี ทนงศักดิ์ รคมนตรี

ณ เมรุวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

จันทร์ที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓

ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพ วัดบวรนิเวศวิหาร
๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

เรืออากาศตรี ทนงศักดิ์ รัศมนตรี

ชาตะ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗

มรณะ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓

ประวัติย่อ

เรืออากาศตรี ทนงศักดิ์ รศมนตรี เป็นบุตรชายคนที่สี่ของบิดามารดา มีบิดา ชื่อ นายสง่า รศมนตรี รับราชการ เป็นอาจารย์อยู่โรงเรียนช่างตัดเสื้อพระนคร มารดาชื่อ นางทองใบ รศมนตรี

มีพี่ชายคนที่หนึ่ง นายศักฤทธิ์ รศมนตรี

พี่สาวคนที่สอง น.ส. สุนทรี รศมนตรี

พี่สาวคนที่สาม เรืออากาศตรีหญิง สุทธิรา เอกสมาธิกุล

น้องชายคนสุดท้าย ด.ช. ผจญ รศมนตรี

เรืออากาศตรีทนงศักดิ์ เป็นลูก x น้อง ที่อดทนแข็งแรงของ พ่อแม่ พี่น้องมากพวกเราเสียใจและอาลัยในการสูญเสียครั้งนี้อย่างสุดซึ้ง

อาลัย

ทนงลูกรักของแม่

แม่รู้สึกเศร้าสลดใจมากในการสูญเสียดวงใจของแม่ไปในคราวนี้ แม่ขอวิงวอน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงอภิบาลรักษาวิญญาณของลูกแม่ ให้ไปอยู่ในสุขคติภพเถิด.

จากแม่

ทองใบ

ทนงลูกพ่อ เป็นความเสียใจอย่างสุดซึ้ง ที่ลูกมาจากไปอย่างไม่มีวันกลับความดีในด้านรักพี่รักน้อง เคารพและเอาใจใส่ พ่อแม่ได้ดูดดื่มจนทำให้เกือบไม่สามารถจะบังคับใจได้ ความดีที่ได้ปฏิบัติต่อครอบครัวนี้จงได้ติดตามไปในชาติหน้า ขอให้เราได้เกิดร่วมวงศ์กันอีกนะลูก

พ่อ

ทนง. ถ้าพี่ตายแทนได้ พี่จะตายแทน

พี่ปื๊ด

ทนงน้องรักของพี่

พี่แสนที่จะโศรกเศร้าเสียใจและเสียดายในการศูนย์เสียน้องทนงของพี่ในครั้งนี้อย่างสุดแสนที่จะพรรณาออกมาเป็นตัวอักษรได้ เศร้าอย่างสุดซึ้งที่สุดพี่ขอวิงวอนอันเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกจงคุ้มครองปกป้องรักษาดวงวิญญาณของน้องทนงที่รัก ของพี่ ให้ไปสู่สุขคติในสัมปรายภพเทอญ

จากพี่แป๋ว

ทนงจ๋า

ปัญหาพี่มืดแปดด้าน จนพี่หาคำตอบไม่ได้แล้วชั่วชีวิตนี้ คือ

" ทำไมน้องรักของพี่จึงด่วนจากพี่ไปอย่างไม่มีวันกลับ" ไม่มีแม้แต่คำพูด แม้กระทั่งแววตา ที่จะบอกวี่แววให้พี่ทราบล่วงหน้าบ้างเลยสักนิดเดียว อนาคตของน้องทนงกำลังรุ่งโรจน์ สุกใส ชีวิตทหารได้บ่มชีวิตน้องทนงให้ เป็นชายชาตรี บึกบึน อดทน เป็นนักรบเต็มตัว แต่ขณะเดียวกัน ก็ช่างอ่อนโยน สุภาพและเสียสละ จนพี่กล้ารับประกันได้ว่า ไม่มีใครเลยที่จะรังเกลียดน้อง ทุกครั้งที่น้องทนงจะออกจากบ้าน จะทำความเคารพคุณพ่อคุณแม่พี่ ๆ และทักทายน้อง ๆ จนเป็นกิจวัตร แล้วเหตุใดเล่า เมื่อน้องทนงของพี่ดีพร้อมทุกอย่างแล้วจะไม่ให้พี่ภูมิใจในตัวน้อง แต่นั่นแหละ ผลสะท้อนคือ ความเสียใจอย่างสุดหัวใจของพี่

ความเป็นชายชาติทหารของน้องทนง ที่พี่บูชา คือ ช่างอดทนในการรักษาความลับ ความเสียใจ ความผิดหวังบางอย่างของน้องไว้อย่างดีเลิศ โดยไม่ปริปากแม้จะเป็นการระบายความทุกข์ของตัวเองทั้งนี้เพราะน้องกลับเป็นห่วงพี่มากกว่าโดย เกรงว่าจะเดือดร้อนหรือกลุ้มใจแทน

ทนงจ๋า ช่างเป็นการจากอย่างโหดร้ายเหลือเกิน ความดีของน้องและความเสียใจของพี่ จะบรรยายกันจนพี่ตายตามไปด้วยอีกคนก็ไม่รู้จักจบ

พี่ได้แต่วิงวอนอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงคุ้มครองรักษาดวงวิญญาณของน้องทนงของพี่ จงพ้นทุกข์และไปสู่สุขคติในสัมปรายภพแห่งอนาคตกาล เทอญ

จาก พี่จิ๋ปว

พี่นงที่รักยิ่ง

พี่นงได้จากป๊อดไปเสียแล้วอย่างไม่มีวันกลับ จากไปอย่างกระทันหัน โดยที่เราไม่มีโอกาสจะรู้ล่วงหน้าได้เลย พี่นงเป็นทั้งพี่ชายและเพื่อนที่ดีไว้ให้ป๊อดคอยปรับทุกข์หยอกล้อ และไต่ถามปัญหาต่าง ๆ

ป๊อดรักพี่นงมากที่สุด แต่เราก็มีโอกาศร่วมทุกข์ร่วมสุขกันน้อยที่สุดพี่นง จาก พวกเราไปอย่างไม่มีวันกลับคงทิ้งไว้แต่ความเศร้า ความอาลัย และความผิดหวัง ขอดวงวิญญาณของพี่นงจงไปสู่สุขคติ ถ้าชาติหน้ามีจริงแล้วขอให้เรามีโอกาศได้ร่วมสายเลือดกันอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีเวลาที่ยาวนานกว่านี้

รัก

จาก ป๊อด

อาลัยรัก

พี่นงที่ต้อยและญาติพี่น้อง เพื่อน ๆ ทุกคนมีความรักและอาลัยอย่างสุดซึ้ง ต้อยสุดที่จะเสียดายและอาลัยในการจากไปอย่างไม่คาดคิดครั้งนี้ถึงแม้ว่าพี่นงกับต้อยมีความสัม – พันธ์กันเป็นระยะเวลาอันสั้นมากแต่ต้อยก็ยังรักและคิดถึงพี่ – นงอยู่เสมอแม้พี่นงจะปราศจากวิญญาณต้อยขอให้พี่นงไปอยู่ในภพหน้ามีแต่ความสุข ปราศจากทุกข์อันใดทั้งสิ้น

รักพี่นงมาก

จากต้อย

ศาสนพิธี

คำบูชาพระ

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง ปูเชมิ อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง ปูเชมิ อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง ปูเชมิ ฯ

คำกราบพระ

พุทธัง วันทามิ ธัมมัง วันทามิ สังฆัง วันทามิ

คำอาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต ฯลฯ ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต ฯลฯ

คำอาราธนาสวดมนต์

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะทุกขะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะมังคะลัง
วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะภะยะวินาสายะ ปะริตตังพรูถะมังคะลัง
วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะปัตติสิทธิยา
สัพพะโรคะวินาสายะ ปะริตตังพรูถะมังคะลัง

คำอาราธนาธรรม

พรหมา จะ โลกาธิปะติ สะหัมปะติ กัตอัญชะลี อัญธิวะรัง อะยาจะถะ สันตีธะสัตตาปปะระชักขะชาติกา เทเสตุ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง ฯ

คำถวายสังฆะทาน

อิมานิ มะยังภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาหารกับทั้งบริวารเหล่านี้แก่ภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายผ้าป่า

เอตานิ มะยัง ภันเต จีวะรานิ สะปะริวารานิ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุโน ภันเต สังโฆ เอตานิ จีวะรานิ

สะปะริวารานิ ปฏิคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

คำตรวจน้ำจำง่าย

อิทัง เม ญาตีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย แปลว่า ขอบุญกุศลนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าจงมีความสุขเถิด ฯ

(ของพระเจ้าพิมพิสาร)

คำตรวจน้ำคำกลอน

ขอเดชะตั้งจิตอุทิศผล บุญกุศลนี้ไปให้ไพศาล
ถึงบิดามารดาและอาจารย์ ทั้งลูกหลานญาติมิตรสนิทกัน
คนเคยร่วมรักสมัครใคร่ มีส่วนได้ในกุศลผลของฉัน
ทั้งเจ้ากรรมนายเวรและเทวัญ ขอให้ท่านได้กุศลผลนี้เทอญฯ

(ของพระธรรมโกษาจารย์ สังฆมนตรีช่วยว่าการศึกษา)

รดน้ำศพตายใหม่ ๆ ว่า

กายะกัมมัง วะจีกัมมัง มะโนกัมมัง อะโหสิกัมมัง สัพพะปาปัง วินัสสะตุ ฯ

คำถวายผ้าอาบน้ำฝน

อิมานิ มะยัง ภันเต วัสสิกะสาฏิกานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ วัสสิกะสาฏิกานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะสุขายะ.

คำอธิษฐานเวลาทำบุญ

สุทินนัง วะตะ เม ทานัง อาสะวักขยาวะหัง โหตุ.

ถวายข้าวพระเจดีย์

อิมัง สูปะพยัญชะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทะกัง วะรัง เจติยัสสะ ปูเชมิ.

คำบูชาพระเจดีย์

อิมินา สักกาเรนะ เจติยัง ปูเชมิ.

คำภาวนาเวลาก่อพระเจดีย์ทราย

อิมัง วาลุกัง เจติยัง อะธิฏฐามิ.

จุดไฟเผาศพว่า

อะสุจิ อะสุภัง กัมมัฏฐานัง ภาเวติ หรือจะว่า จุติจุตัง อะระหังจุติ ฯ

คำถวายศาลา

มะยัง ภันเต อิมัง สาลัง ธัมมะสะภายะ อุททิสสะ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง ธัมมะสะภาสายัง ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขาย.

คำถวายผ้าป่า

เอตานิ มะยัง ภันเต จีวะรานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุ สังโฆ เอตานิ จีวะรานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

คำถวายผ้าไตรอุทิศแก่ผู้ตาย

อิมานิ มะยัง ภันเต ติจีวะรานิ อัยยัสสะ เทมะ สาธุ โน ภันเต อะยัง ติจีวะระปูชาวิปาโก อัมหากัง มาตาปิตุอาทีนัง ญาตีนัง กาละกะตานัง สังวัตตะตุ อัมหากัง มาตาปิตุอาทโย ญาตะกา ทานะปัตติง ละภันตุ อัมหากัง เจตะสา.

คำภาวนาเวลาทอดผ้าศพให้พระบังสุกุล

นามะรูปั่ง อะนิจจัง นามะรูปั่ง ทุกขัง นามะรูปั่ง อะนัตตา.

คำภาวนาเวลาไปเยี่ยมศพ

อะวัสสัง มะยา มะริตัพพัง.

คำภาวนาเวลารดน้ำศพ

อิทัง มะตะกะสะรีรัง อุทะกัง วิยะ สิญจิตัง อะโหสิกัมมัง

คาถาบูชาหลวงพ่อทวด

นะโมโพธิสัตโต อะคันติมายะ อิติภะคะวา

คำถวายข้าวบูชาพระพุทธ

อิมัง สูปะพยัญชะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทะกัง วะรัง พุทธัสสะ ปูเชมิ

ข้าพเจ้า ขอบูชาข้าวสาลี พร้อมทั้งแกง และกับ และน้ำ อันประเสริฐนี้ แด่พระพุทธเจ้า

คำลาข้าวพระพุทธ

เสสัง มังคะลัง ยาจามิ

ข้าพเจ้าขอส่วนเหลือที่เป็นมงคล

คำอธิษฐานเวลาทำบุญ

สุทินนัง วะตะ เม ทานัง อาสะวักขยาวะหัง โหตุ

ขอให้ทานที่ข้าพเจ้าถวายดีแล้วนี้ จงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าหมดความเศร้าหมองใจเถิด

จบข้าวใส่บาตร (ยกขันข้าวขึ้นจบ)

อหังภันเต โภชะนานัง สาลีนัง ปริสุทธัง พุทธะกะสังฆัง บิณฑิปาตัง กะโรโหตุ

ถวายอาหารพระพุทธ

อินัง สุปวพยัญชนะ สัมปั่นนัง โภชะนานัง สาลีนัง อุทกะกังวะรัง พุทธธัสสะ นิยาเทมิ

ดับไม่เหลือ

ความดับไม่เหลือ นั้น มีวิธีปฏิบัติอยู่ ๒ ประการ คือ ตามปกติให้มีความดับไม่เหลือแห่งความรู้สึก ยึดถือว่า ตัวกู และของกู อยู่เป็นประจำ อย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่ง เมื่อถึงเวลาที่ร่างกายจะแตกดับก็ให้ปล่อยทั้งหมด รวมทั้ง ร่างกายชีวิตจิตใจ ให้ดับเป็นครั้งสุดท้าย ไม่ให้มีเชื้ออะไร เหลืออยู่ หวังอยู่ สำหรับการเกิด มีตัวเราขึ้นมาอีก ฉะนั้น ตามปกติประจำวันก็ใช้วิธีปฏิบัติอย่างแรกเมื่อถึงคราวร่างกาย จะแตกดับ หรือในกรณีที่ประสบอุบัติเหตุไม่ตายทันที ยังมี ความรู้สึกเหลืออยู่บ้างชั่วขณะก็ใช้วิธีปฏิบัติอย่างหลัง ถ้าสิ้น ชีวิตไปโดยกระทันหัน ก็หมายความว่าดับไปด้วยความรู้สึก ในวิธีอย่างแรกอยู่ในตัว เป็นอันว่ามีผลคล้ายกัน คือ ความ ไม่อยากเกิดอีกนั่นเอง

วิธีปฏิบัติประการที่ ๑ ปฏิบัติเป็นประจำ จะเป็น เวลาก่อนนอน หรือตื่นนอนใหม่ หรือเมื่อมีเวลาว่างสำหรับ ทำจิตใจเมื่อใด ให้สำรวมจิตเป็นสมาธิด้วยการกำหนด ลมหายใจ หรือวิธีใดก็แล้วแต่ถนัด พอสมควรก่อน แล้ว

พิจารณาให้เห็นความที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่า เป็นเราเป็นเขา แม้แต่สักอย่างเดียว เป็นเพียงเรื่องอาศัยกันไปในการเวียนว่ายตายเกิดเท่านั้นเอง ยึดมั่นที่สิ่งใดเข้า ก็เป็นทุกข์ทันที การเวียนว่ายตายเกิดนั้น ก็คือการทนทุกข์ทรมานโดยตรง เกิดทุกทีเป็นทุกข์ทุกที เกิดทุกชนิดเป็นทุกข์ทุกชนิด ไม่ว่าจะเกิดเป็นอะไร ก็เป็นทุกข์ไปตามแบบของการเกิดเป็นอย่างนั้น เกิดเป็นแม่ก็ทุกข์อย่างแม่ เกิดเป็นลูกก็ทุกข์อย่างลูก เกิดเป็นคนรวยก็ทุกข์อย่างคนรวย เกิดเป็นคนจนก็ทุกข์อย่างคนจน เกิดเป็นคนดีก็ทุกข์อย่างคนดี เกิดเป็นคนชั่วก็ทุกข์อย่างคนชั่ว เกิดเป็นคนมีบุญก็ทุกข์ไปตามประสาคนมีบุญ เกิดเป็นคนมีบาปก็ทุกข์ไปตามประสาคนมีบาป ฉะนั้น สู้ไม่เกิดเป็นอะไรเลย คือ ดับไม่เหลือ ไม่ได้

สำหรับการเกิดหรือคำว่า เกิด นั้น มิได้หมายเฉพาะเพียงการเกิดจากท้องแม่ หากหมายถึงการเกิดของจิต คือของความรู้สึกที่รู้สึกขึ้นมาคราวหนึ่งๆ ว่า กูเป็นอะไร เช่นเป็นแม่ เป็นลูก เป็นคนจนคนมี เป็นคนสวย คนไม่สวยเป็นคนมีบุญมีบาปเป็นต้น ซึ่งนี่แหละ เรียกว่าความยึดถือ

หรืออุปาทาน ว่าตัวกูเป็นอย่างไร ของกูเป็นอย่างไร ตัวกู หรือ ของกู ดังกล่าวนี้เรียกว่าอุปาทาน มันเกิดจากท้องแม่ของมันคือ อวิชชา มันเกิดวันหนึ่งไม่รู้กี่สิบครั้ง กี่ร้อยครั้ง หรือไม่รู้กี่ร้อยชาติ เกิดทุกคราว เป็นทุกข์ทุกคราวอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ทุกคราวที่ตาเห็นรูป หรือหูได้ยินเสียง หรือจมูกได้กลิ่น หรือลิ้นได้รส หรือกายได้สัมผัสทางผิวหนัง หรือจิตปรุงเรื่องเก่า ๆ ให้นึกคิดเป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาเอง ก็ตาม ถ้าควบคุมไว้ไม่ดี ตัวกูเป็นโผล่หรือเกิดขึ้นมาทันที และต้องเป็นทุกข์ทันทีที่ตัวกูโผล่ขึ้นมา ฉะนั้น จงระวังอย่าเผลอให้ตัวกูโผล่หัวออกมาจากท้องแม่ของมันได้เป็นอันขาด เมื่อตาเห็นรูปหรือหูได้ยินเสียง ฯลฯ ก็ให้เกิดสติปัญญารู้ว่าควรจัดการอย่างไรก็จัดไป หรือจะนิ่งเฉยเสียก็ได้ อย่างนี้ไม่เป็นไร ขออย่างเดียว แต่อย่าให้ ตัวกูถูกปรุงขึ้นมาจากตัณหาหรือเวทนาอันเกี่ยวเนื่องกับสิ่งที่ได้เห็น หรือได้ยินนั้น เช่นนี้เรียกว่า ตัวกู ไม่เกิด คือ ไม่มีชาตินั้นเอง เมื่อไม่เกิดก็ไม่ตาย ไม่มีทุกข์อย่างใดทั้งสิ้น นี่แหละคือความหมายที่ว่า การเกิดนั้นมิใช่หมายเฉพาะ

การเกิดจากท้องแม่โดยทางเนื้อหนังโดยตรง แต่หมายถึงการเกิดทางจิตใจของ ตัวกู ที่เกิดจากแม่ของมันคือ อวิชชา

การ ดับไม่เหลือ ในที่นี้ก็คือ อย่าให้ตัวกูชนิดนี้เกิดขึ้นมาได้เมื่อมีแม่ของมันคืออวิชชาก็ฆ่าแม่ของมันเสียด้วยวิชชา หรือ ปัญญา ที่รู้ว่า ไม่มีอะไรควรยึดมั่นถือมั่น

อีกประการหนึ่ง มันจะเกิดได้เพราะเราเผลอสติ ฉะนั้นจงอย่าเผลอสติเป็นอันขาด ถ้าเป็นคนขี้มักเผลอสติ จงแก้ด้วยความเป็นผู้รู้จักอายรู้จักกลัว โดยอายว่าการที่ปล่อยให้เป็นอย่างนั้น ๆ มันเป็นคนสารเลวยิ่งกว่าไพร่หรือข้าสกุลเสียอีก ไม่สมควรแก่เราเลย ที่ว่ารู้จักกลัวเสียบ้างนั้นหมายความว่ามันไม่มีอะไรที่น่ากลัวยิ่งไปกว่าความเกิดชนิดนี้แล้ว มันร้ายยิ่งกว่าตกนรกหรืออะไรทั้งหมด เกิดขึ้นมาทีไรเป็นสูญคนเสียคนไม่มีอะไรเหลือ เมื่อมีความอายและความกลัวเช่นนี้บ่อย ๆ แล้ว สติจะไม่กล้าเผลอการปฏิบัติงานก็จะดีขึ้นตามลำดับ จนเป็นผู้มีความ ดับไม่เหลือตรงอยู่เป็นประจำ

ทุกค่ำเช้าเข้านอน ต้องมีการคิดบัญชีเรื่องเกี่ยวกับการดับไม่เหลือนี้ ให้รู้รายรับรายจ่ายไว้เสมอ ข้อนี้มีอานิสงส์สูงกว่าไหว้พระสวดมนต์หรือทำสมาธิเฉย ๆ

เรื่องเกี่ยวกับ ดับไม่หลือ ทำนองนี้ ไม่เกี่ยวกับการเพ่งหรือหลับตาเห็นสี เห็นดวง หรืออะไรที่แปลก ๆ เป็นทำนองปฏิหาริย์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่เกี่ยวกับสติปัญญาหรือสติสัมปชัญญะโดยตรงเท่านั้น ถ้ามีสติสมบูรณ์ได้เต็มที่จริง ๆ แล้ว อย่างมากที่สุดที่มันจะสำแดงออกก็เป็นเพียงความเบากาย เบาใจ สบายกาย สบายใจ อย่างบอกไม่ถูกเท่านั้นเอง แต่อย่านึกถึงเรื่องนี้เป็นอันขาดจะกลายเป็นที่ตั้งของอุปาทานอันใหม่ขึ้นมา แล้วมันก็จะ 'ดับ' ไม่ลงและมันจะ 'เหลือ' อยู่ตลอดไป คือ เกิดเรื่อยไปทีเดียว อันจะเป็นเหตุให้ยิ่งกลุ้มไปยิ่งกว่าเดิม

พวกที่ทำวิปัสสนาไม่สำเร็จ ก็เป็นเพราะคอยแต่จะจ้องจับเอาความสุข มุ่งนิพพานตามความยึดถือของ ตนมีตัวกูเกิดในนิพพานแห่งความยึดมั่นถือมั่นของตนเองตลอดเวลามันก็ดับไม่ลง หรือนิพพานไม่ลงนั่นเอง ฉะนั้น ถ้าจะภาวนาบ้าง

ก็ต้องภาวนาว่า ไม่มีอะไรที่ควรยึดมั่น ถือมั่น แม้แต่สิ่งที่เรียกว่านิพพาน สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสาย–สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น

สรุปความว่า ทุกค่ำเช้าทั้งกลางวันกลางคืน ทั้งตื่นและหลับ ต้องทำความแจ่มแจ้งเรื่องความไม่ยึดมั่นให้แจ่มกระจ่างอยู่เสมอจนเคยชินเป็นนิสสัย มีสติปัญญาอยู่ตลอดเวลาอย่าให้อุปาทานว่า ตัวกู หรือ ของกู เกิดขึ้นมาได้ แม้ว่าจะบังเอิญตายไป ในเวลาหลับ ก็ยังมีหวังที่จะไม่เกิดอีกต่อไปเช่นนี้เรียกว่าเป็นอยู่ด้วยความดับไม่เหลือหรือความไม่มี – ตัวตน มีแต่ธรรมะอยู่ในจิตที่ว่างจากตัวตนอยู่เสมอไป เรียกได้ว่าตัวตนไม่ได้เกิด และมีแต่การ 'ดับไม่เหลือ' อยู่เพียงนั้นถ้าเผลอไป ก็ตั้งใจทำใหม่ อย่าท้อถอย หรือเบื่อหน่ายในการบริหารใจเช่นนี้ เช่นเดียวกับเราบริหารกายอยู่ตลอดเวลา ให้ทั้งกายและใจได้รับการบริหารที่ถูกต้องคู่กันไปดังนี้ในทุกกรณีที่ทำอยู่ทุกลมหายใจเข้าออกให้เป็นอยู่ด้วยปัญญาจักไม่มีความผิดพลาดเลย

วิธีปฏิบัติประการที่ ๒ คือในเวลาจวนเจียนจะดับจิตนั้น อยากจะกล่าวว่ามันง่ายเหมือนตกกระไดแล้วพลอยกระโจนมันยากอยู่ตรงที่ไม่กล้าพลอยกระโจนในเมื่อตกกระไดมันจึงเจ็บมาก เพราะตกลงมาอย่างไม่เป็นท่าเป็นทาง ไหน ๆ เมื่อร่างกายนี้มันอยู่ต่อไปไม่ได้แล้ว จิตหรือเจ้าของบ้านก็พลอยกระโจนลงไปเสียด้วยก็แล้วกัน ให้ปัญญามันกระจ่างแจ้งขึ้นมาในขณะนั้น ว่าไม่มีอะไรที่น่าจะกลับมาเกิดใหม่เพื่อจะเอา เพื่อจะเป็น เพื่อหวังอะไรอย่างใดทั้งสิ้นต่อไปอีก ให้มันสิ้นสุด ปิดฉากสุดท้ายกันเสียที เพราะไปแตะเข้าที่ไหน หรือไปเกิดเป็นอะไรเข้าที่ไหน หรือได้อะไรที่ไหนมา ก็มีแต่ทุกข์ทั้งนั้น เมื่อทำได้อย่างนี้ จิตหมดสิ่งที่หวัง ความหวังสลายไปแล้ว ไม่มีสิ่งใดจะยึด มันก็จะดับไปพร้อมกับกายอย่างไม่มีเชื้อเหลือมาเกิดอีก สิ่งที่เรียกว่าเชื้อก็คือความหวัง หรือความอยากหรือความยึดมั่นถือมั่นอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั่นเอง สมมุติว่าถูกควายขวิดจากข้างหลัง หรือรถยนต์ทับ หรือตึกพังทับ ถูกลอบยิง หรือถูกระเบิดชนิดไหนก็ตาม ถ้ามีความรู้สึกเหลืออยู่แม้แต่สักวินาทีหนึ่ง จงน้อมจิตไปสู่ความดับไม่เหลือ หรือทำความดับไม่เหลือให้แจ่มแจ้ง

ขึ้นในใจเหมือนที่เราเคยฝึกอยู่ทุกค่ำเช้าขึ้นมาในขณะนั้น แล้วก็ให้จิตดับไปก็เป็นการ เพียง พอ แล้ว สำหรับการ ตก กระได พลอยโจน ไปสู่ความดับไม่มีเชื้อเหลือ ถ้าหากจิตดับไปโดยไม่มีเวลาเหลืออยู่สำหรับให้รู้สึก ก็ถือเอาความดับไม่เหลือ ที่เราพิจารณาและมุ่งหมายอยู่เป็นประจำ เป็นพื้นฐานสำหรับการดับไป มันก็เป็นการดับไม่เหลืออยู่ดี

ผู้ป่วยเป็นโรคเจ็บปวดหรือทรมานมาก ก็ต้องทำจิตเบ่งรับว่า อ้ายยิ่งเจ็บมากปวดมากนี่แหละมันจะได้ดับไม่เหลือเร็วเข้าอีก เราขอบใจความเจ็บปวด ! เมื่อเป็นดังนี้ปีติในธรรมก็จะข่มความรู้สึกเจ็บปวดนั้นไม่ให้ปรากฏ หรือปรากฏก็แต่น้อยที่สุด จนเรามีสติสมบูรณ์ดังเดิมสามารถเยาะเย้ยความเจ็บปวดได้

ถ้าป่วยเป็นโรคเช่นอัมพาต และจะต้องดับด้วยโรคนั้น ก็ให้ถือว่าตัวเราได้สิ้นสุดไปแล้วตั้งแต่เมื่อโรคนั้นทำให้ร่างกายหมดความรู้สึก ร่างที่เหลือนอนตาปริบ ๆ อยู่นั้นไม่มีความหมายอะไร ทั้งนี้เพราะว่า จิตของเราได้สมัครน้อมไป เพื่อความดับไม่เหลือแล้ว ตั้งแต่ก่อนล้มเจ็บหรือตั้งแต่ความรู้สึกยังดีอยู่ ครั้นหมดความรู้สึกแล้วมันก็สิ้นสุดกันแม้ว่าชีวิตยังไม่ดับ มันก็หามีตัวตนอะไรที่เป็นตัวกูหรือของ

กูไม่ ฉะนั้น ในขณะที่ร่างกายยังดี ๆ อยู่นี่แหละจงรีบทำความดับไม่เหลือเสียให้สมบูรณ์ด้วยสติปัญญา มันจะรับประกันไปได้ถึงเมื่อเก็บ แม้ในกรณีที่เป็นโรคอัมพาตดังกล่าวแล้ว จะไม่มีทางพ่ายแพ้หรือเสียท่าเสียทีแก่ความเจ็บปวดแต่ประการใดเลย เพราะเราทำลาย ตัวกู ให้หมดความเกิดเสียแล้ว ตั้งแต่เมื่อร่างกายยังดีอยู่นั้นเอง

สรุปวิธีปฏิบัติ ให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือทั้งสองประการ จะต้องทำจิตใจให้เกิดปัญญาแท้จริง พิจารณาให้เห็นแจ้งว่า ไม่มีอะไรที่ควรยึดมั่นถือมั่น แม้แต่สักสิ่งเดียว ในจิตที่ว่างจากการยึดมั่นถือมั่นโดยสิ้นเชิง นี้แหละ ไม่มีตัวกู หรือ ของกูมีแต่ธรรมะที่เป็นความหลุดพ้นอย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะสมมุติเรียกว่า พระรัตนตรัย หรือมรรค ผล นิพพาน หรืออะไรที่เป็นยอดปรารถนาของคน ยึดมั่นถือมั่นนั้น แต่เราไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปทานในสิ่งเหล่านั้น จึง ดับไม่เหลือ หรือนิพพาน ได้จริงสมชื่อ นิ แปลว่าไม่เหลือ พาน แปลว่า ไปหรือดับ นิพพาน แปลว่า ดับไม่เหลือ เป็นสิ่งที่มีลักษณะ ความหมายการปฏิบัติและอานิสงส์ดังที่กล่าวมานี้แลฯ

ธรรมะ พร และเมตตาจงมีแก่สรรพสัตว์

โอวาทของ พุทธทาสภิกขุ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ประยูร หลังกระทรวงกลาโหม พระนคร
ทองเย็น ปานะดิษฐ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๕๑๓